

יבמות כא

משה שווערד

בענין: חליצה במקום יבום

1. המאירי על מסכת יבמות דף כ/א

אחותה שהיא יבמתה או חולצת או מתיבמת פ' ... שכל חייבי לאוין בני יבום נינהו דאתי עשה דיבום ודחי לא תעשה אלא שמביאה ראשונה ואילך שנתקימה מצות יבום עומדת באיסור וחייב להוציאה בגט ושמא תאמר היאך עשה זה דוחה לא תעשה והרי איפשר לקיים העשה בחליצה אין זה כלום שחליצה מצוה אחרת היא ובמקום יבום לא נחשבה ומתוך כך גזרו חכמים שלא יתיבמו גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה אלא יחלצו

2. הר צבי

דף כא ע"א; גמרא: לא אתי עשה ודחי את לא-תעשה כיון דאפשר בחליצה.

נסתפקתי אם הגדר של עשה דוחה לא-תעשה הוא שהלא-תעשה נדחית כדי שלא יעבור על העשה, או כדי שיקיים העשה, ונפקא-מינה במצוה שאינה חיובית כגון בקונם ישיבת סוכה בשאר הימים של החג, חוץ מלילה הראשונה, דעבירה על עשה אין כאן שהרי בשאר הימים אין עליו חובה לאכול בסוכה, אלא שאם רוצה לאכול פת חייב לאכול בסוכה, אבל אי בעי לא אכיל פת כלל, וידידי הגאון הגרי"פ פערלא הביא תשב"ץ (חלק א סימן ק) דלענין נשבע לבטל את המצוה אף בימים הראשונים של חג לא חל השבועה, אבל מכל-מקום עשה דוחה לא-תעשה לא שייך בכי האי-גוונא, שהרי בגמרא דידן סלקא-דעתא אמינא דגם בעשה דיבום לא נאמר עשה דוחה לא-תעשה משום דאפשר בחליצה, אלא דמסיק דחליצה במקום יבום לאו מצוה, אם כן מכל-שכן בסוכה דאי בעי לא אכיל כלל לא שייך עשה דוחה לא-תעשה.

ול' יש לעיין אם כן גבי ציצית כיצד אמרינן עשה דוחה לא-תעשה דהא אי בעי לא לביש בגד ארבע כנפות, ומאישנא ציצית מסוכה. גם הראיה שהביא מהסלקא-דעתא של הגמרא דחליצה במקום יבום מצוה ולכן אין העשה דיבום דוחה לא-תעשה, יש לעיין דהרי לסלקא-דעתא שבגמרא דחליצה במקום יבום הוי מצוה, שפיר קרינן ביה שיכול לקיים את המצוה מבלי לדחות את הלא-תעשה ולעבור עליה, ובכגון זה נאמר הכלל דלא אמרינן עשה דוחה לא-תעשה במקום שיכול שניהם, ואינו ענין לסוכה בשאר ימות החג דאין בידו לקיים מצות סוכה בלי דחיית הלא-תעשה, רק דיכול 'שלא יבטל' [ושלא יהא עובר על העשה] ע"י שלא יאכל.

ולכאורה יש ראייה ממסקנת הגמרא לאידך גיסא, דאמרינן עשה דוחה לא-תעשה גבי יבום ולא אמרינן אפשר בחליצה, משום דחליצה במקום יבום לאו מצוה, אף על פי דפשיטא דהך סברא דחליצה במקום יבום לאו מצוה, לא משוי ליה להחולץ כמבטל מצות-עשה דיבום, דהא סוף סוף בדידיה תלי רחמנא ואם יחלוץ יהיה פטור ממצות יבום, אלא שע"י החליצה אינו מקיים מצות יבום בפועל, ואם כן יש ראייה שגם באופן שלא מבטל העשה מכל-מקום משום קיום העשה אמרינן עשה דוחה לא-תעשה.

אולם כד נעיין גם ראייה להיפך אין כאן, דיש הבדל בין ענין יבום שכבר נתחייב בה, ורק יש בידו

3. ריטב"א [קוק] ג.

ליתני מן היבום לחודיה. [פי' שהוא עיקר המצוה, וממילא שמעינן לחליצה⁸⁷ דהא חליצה בתר ייבום כתיבה. ה"א מחלץ חלצן. פי' צרות ערוה

אשר לא יבנה את בית אחיו וצע"ק. [והנה גוף לשון רש"י ורבינו שייבום הוא עיקר המצוה וממילא שמעינן חליצה, מתאים עם מש"כ במלואים סימן י' אות ו', דנראה דרבינו חולק על הרשב"א בכמה מקומות בגדר הא דמצות ייבום קודם למצות חליצה דלרשב"א הוא רק דין קדימה, משא"כ לרבינו עיקר המצוה המוטל עליו הוא הייבום. רק דבדיעבד כשאינו רוצה לייבם אז הוא דאמרה תורה דחל דין שלכה"פ יתלוץ ומי שאינו מייבם מקרי פוגם בשל תורה וכפשוטו דפליגין בזה ב' מ"ד בירושלמי סו"פ יג ע"ש

4. ערוך השולחן אבן העזר סימן קעז סעיף א

היתה היבמה אסורה על היבם באיסור לאו או עשה או שהיא שנייה לערוה על היבם ה"ז חולצת ולא מתייבמת ומפני מה חולצת ולמה לא נפטרנה גם מחליצה כמו בערוה מפני שיש לו בהן לקוחין וקדושין תופסין בהן ולכן הן זקוקות ליבם ועוד דמן התורה הן גם בנות יבום ג"כ מפני שהיבום היא מצות עשה וקיי"ל דעשה דוחה ל"ת וכ"ש שניות דמן התורה הן היתר גמור אלא שחכמים גזרו שלא יתייבמו גזירה שמא יבא עליה פעם שנייה והרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה דהמצוה היא רק ביאה הראשונה (רמב"ם פ"ו) ואין לומר איך אפשר לדון בזה דין דחיית עשה את הל"ת והרי כל מקום שאנו יכולים לקיים שתיהם קיי"ל דאין עשה דוחה ל"ת אמנם דבר זה שאלו בש"ס ותרצו דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא כלל (כ"א). וי"ל הטעם משום דיבום הוא קירוב להקים לאחיו שם וחליצה הוה ריחוק ונהי שהתורה נתנה לו רשות מ"מ עיקר המצוה הוא הקירוב רק התורה לא רצתה לכופו לזה:

5. שערים מצויינים בהלכה

דף כא. חליצה במקום יבום לאו מצוה היא. צריך עיון הא אמרינן לקמן (לט): דמצות חליצה קודם, ובטלו מצות יבום, והרי דשם מצוה עליה. נראה לחלק דמצות יבום הוא עצם המצוה, ואינה כדי לתקן הלאו ולא תהיה אשת המת החוצה, כדי שתהא מותרת לינשא, אלא אפי' אינה רוצה עוד לינשא לאיש, מ"מ יש עדיין מצות יבום כדי להקים שם לאחיו, ומה"ט אמרינן יבמה יבא עליה אפי' בעל כרחה, משא"כ חליצה דאינה בע"כ ולא בא רק לתקן הלאו כדי שתוכל לינשא לאחרים, וכמו גט דאינו מצוה בעצם, אלא שאם היא רוצה לינשא א"א לסלק ממנה איסור אשת איש כי אם ע"י גט. ועי' מה שכתבנו בענין זה לקמן (קא). ד"ה מצות חליצה. ועי'

במנ"ח (מצוה תקצח). ובערוך לנר מפרש, דהא דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא, תלוי בפלוגתא אי מצות יבום קודם או מצות חליצה קודם. ועי' בשו"ת הריב"ש (סי' שב) שהביא ראיה דמצות חליצה קודמת, מדאמרינן לקמן (קא): שנותנין לו עצה ההוגנת כו' מה לך אצל ילדה, מה לך אצל זקנה, כלך אצל שכמותך ואל תביא קטטה בתוך ביתך, ואת"ל דמצות יבום קודמת, איך ישיאו לו ב"ד עצה לבטל מצוה הקודמת. ובעיקר ענין זה – עי' בשו"ע (ריש סי' קסה) ובמפרשים (שם).

6. שו"ת חכם צבי סימן א

... וצריך חקירת חכם אי הך כוונה דבעינן בחליצה. היינו מטעם דמצוה היא וכעין כוונות המצות דפסקו רוב הפוסקים דמצוות צריכות כוונה: או כעין כוונת ההקנאות דבעינן דעת קונה ומקנה. וכאותה שאמרו

העודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן לא קני. משום דלא קא כיון למיקני: והנה אם הכוונה האמור' כאן הוא ע"ד כוונת המצות. ודאי צריכה שתהיה בשעת מעשה ממש להתירה. כעין כל המצות. וכאותה שאמרו נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע לא יצא עד שמתכוון שומע ומשמיע: ואמר ליה ר"ז לשמיעה איכוין ותקע לי. ובודאי אחר כוונת הלב הן הן הדברים: אבל אם הכוונה האמור' כאן אינה אלא כדרך כוונת ההקנאות. נלע"ד שאף אם לא כיון בשעת מעשה להתירה לשוק. אלא שהוא יודע שבחליצת מנעלו ניתרת לשוק. והוא חולץ לה בלי שום אונס. אין אנו חוששין לדברים שבלבו אז באותו הזמן דברים שבלב בכל ההקנאות לאו דברים ניהו: והנלע"ד דכוונה זו האמורה בענין חליצה אינה אלא מטעם הקנאה.

4/ר"י ש נתנון/ לפע"ד הוא מטעם כוונת המצוה שהרי הרב אומר כי רמב"ם פ"ד מיבום ה"ח צריך שתתכוין היבמה שתחלוץ לו ויתכוין הוא שיחלוץ לה ויעשו מעשים אלו לשמה הנה מ"ש שיעשו לשמן מורה ככל המצות שצריכין לשמן ובקנאה ל"ש לשמן וחוששני שהיה בהעלם עין מרבנו ז"ל שהרי מזכיר ה' ט"ז שם ולא הזכיר דברי הרמב"ם אלו ודוק היטב:

7. שיעורי ר' דוד מסכת יבמות דף כא עמוד א

ובאמת בעיקר הנידון אי חליצה הוי מצוה, היה מקום להביא ראיה מהא דאינו מברך ברכה על החליצה. דבמנ"ח (מצוה כ"ג) הביא דבטור אה"ע (סי' קס"ו) כתב בשם בעל העיטור, דמברכין על מצות יבום, דמצוה רבה היא, אבל בהל' חליצה לא הביא לברך על החליצה, רק הב"י בשו"ע (בסדר חליצה סנ"ז) הביא בשם סדר אשכנז, שהדיינים יברכו, אבל לחולץ עצמו לא מצינו ברכה. ולכאורה מבואר דחליצה לא הוי מצוה כלל.

אכן זה אינו ראיה, כמ"ש במנ"ח שם לענין מצות פטר חמור, דמבואר בשו"ע דמברכין על הפדיון, ואילו על העריפה אין מבואר שום ברכה. ואף על פי דהוי זה מצוה אחת בתורה של פדיון או עריפה, וכדמוכח מהא דתנן בבכורות (דף יג א) מצות פדיון "קודמת" למצות עריפה, דהוי רק דין קדימה, אבל עכ"פ מבואר דעריפה הוי נמי מצוה.

וכן ביבום איתא נמי שם דמצות יבום "קודמת" למצות חליצה, וא"כ כיון דהוי מצוה אמאי באמת ליכא ברכה על חליצה ועריפה.

ובמנ"ח שם כתב, דהתקנה של ברכות, תקנו רק על מצות חביבות, וכיון דמצות יבום ופדייה חביבין יותר, לא תקנו רק עליהם, ולא על חליצה ועריפה שאין חביבין עליו ע"ש. וע"ע בעונג יום טוב (סי' קע"ו) מה שהאריך בענין חליצה, אי הוי מצוה או לא ע"ש.

▪ עיין מראה מקומות לדף ב לגבי ברכת המצוה

בענין: שניות

8. רמב"ם יד החזקה - הלכות אישות פרק א

(1) ויש נשים אחרות שאסורות מפני הקבלה ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראות שניות מפני שהן שניות לעריות וכל אחת מהן נקראת שנייה ועשרים נשים הן ואלו הן א אם אמו וזו אין לה הפסק אלא אפילו אם אם אמו עד מעלה מעלה אסורה ב אם אבי אמו בלבד ג ואם אביו וזו אין לה הפסק אלא אפילו אם אם אביו עד למעלה אסורה ד אם אבי אביו בלבד ה אשת אבי אביו וזו אין לה הפסק אפילו אשת יעקב אביו אסורה על אחד ממנו ו אשת אבי אמו בלבד ז אשת אחי האב מן האם ח אשת אחי האם בין מן האב בין מן האם ט כלת בנו וזו אין לה הפסק אפילו כלת בן בן בנו עד סוף העולם אסורה עד שתהיה אשת אחד ממנו שנייה י על יעקב אביו י כלת בתו בלבד יא בת בנו בלבד יב בת בנו בלבד יג בת בתו בלבד יד בת בנו בלבד יו בת בנו בלבד יז אשתו בלבד יח אב אב אשתו בלבד יט אם אב אשתו בלבד אם אב אב אשתו בלבד נמצאו השניות שאין להן הפסק ארבע אם האם עד למעלה ואם האב עד למעלה ואשת אבי האב עד למעלה ואשת בן בנו עד למטה:

9. לחם משנה הלכות אישות פרק א

[1] ויש נשים אחרות וכו'. הקשה הרב ב"י דהיכי קאמר מפני הקבלה כיון דאינו אלא משום גזירה דעריות. ונראה דמשום דאמרו בגמרא בפרק כיצד (דף כא) רמז לשניות מן התורה מנין שנאמר כי את כל התועבות [האל וכו' האל] קשות מכלל דאיכא רכות. עוד אמרו שם דשלמה גזר עליהם ומשום הא אפשר דקראם רבינו ז"ל דברי קבלה:

SEE ADDENDUM .10

בענין: הני לא אפשר בתשובה

11. תוספות ישנים מסכת יבמות דף כא עמוד א

הני אפשר בתשובה ובלבד שלא הוליד בן דאם הוליד בן הוי מעוות לא יוכל לתקון:

12. תוספות הרא"ש מסכת יבמות דף כא עמוד א

הני אפשר בתשובה, ואפילו הוליד ממזר, ואע"ג דאמרינן מעוות לא יוכל לתקון זה שבא על הערוה והוליד ממנה ממזר נהי שאינו יכול לתקן העיוות להעביר הממזר מן העולם מ"מ אין לך עבירה שאין לה תשובה.

13. ריטב"א [קוק]

[כא, א] הני אפשר להו³³⁴ בתשובה. פרש"י ז"ל כשלא הוליד בן, דאי לא, הא קרינן מעות לא יוכל לתקון כדאיתא לקמן³³⁵.

וגם בב"ב (כה, ב) פירש רבינו כרש"י דדוקא בלא הוליד אפשר בתשובה, וכ"כ תוס' ב"ב ד"ה התם בדעה א', ורש"י אזיל לשיטתו בחגיגה (ט, א) שפירש הא דהוליד ממזר מעות שלא יוכל לתקון: שהביא פסולין לישראל ויהא זכרון [לעוננו] ולפיכך אין עונותיו נמחקין, [ובתוס' שם: דטפי בושתי ניכר]. מיהו התוס' הרא"ש בסוגיין פירש דאפילו הוליד ממנו ממזר אפשר בתשובה, ואע"ג דאמרינן מעות שלא יוכל לתקון וכי' נראה שאינו יכול לתקן העיוות להעביר הממזר מן העולם אבל אין לך עבירה שאין לך תשובה, וכ"כ תוס' ב"ב שם בשם ה"ר חיים וקרוב לזה במאירי בסוגיין. [וראה לשון המאירי בחגיגה שם] וראה ברשב"ם ב"ב שם ד"ה אפשר ושם בפ"י הרשב"ם העיקרי הנד' בצדו הוסיף: א"נ בלא מלקות תשובה מועלת לכל דבר שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, אי עביד תשובה מעלייתא כל ימיו" עכ"ל משמע מהרשב"ם דחלוק גדרי התשובה הנצרכת בהוליד ממזר מבלא הוליד, דבהוליד מעכב, תשובה מעלייתא כל ימיו" ואולי

ההסבר דבעינן כל ימיו דכיון דבהוליד ממזר יש עיוות תמידי יש דין תשובה תמידית ואכתי צ"ע.

14. ספר אורחות צדיקים (שער כ"ו – שער התשובה)

בכל אלה הדברים וכיוצא בהם קשה בהם מאד התשובה, אך יש תקנה גדולה לתקן הכל. מתחילה ישוב החוטא בכל עניני התשובה, ויראה ויבין בכל חלקי התשובה, וימסור נפשו לעשות, והכל יעשה לשם שמים בכל כחו ובכל לבו בסתר ובגלוי, אז הקדוש ברוך הוא מקיל עליו עניני התשובה ומדריכו לדרך ישרה לתשובה. בגון אמ הוליד בן מעריות, הקדוש ברוך הוא יכרית אותו הזרע, וישתכח הדבר כאילו לא היה. ואם גזל ממון, הקדוש ברוך הוא יזמין לו ממון, ויפרע לנגזל, וירצנו, וימחול לו. ואם הרע לאדם בגופו או בממונו, יכניס לו הבורא, יתברך, רצון ואהבה בלבו [עד שימחול לו], כמו שאמר (משלי טז ז): "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו". ואם אותו הנגזל רחוק ממנו, הקדוש ברוך הוא יקרבו אצלו, עד שירצוהו וימחול לו. ואם לא ידע חשבון הממון ואינו מכיר האנשים אשר גזל, יתן לו הקדוש ברוך הוא שיעשה צרכי רבים, כגון לבנות גשר, או לתקן

בארות, או לבנות בתי כנסיות, או שאר צרכי רבים, ותהיה הנאה ממנו לכל העולם, למי שגזל ממנו וגם לאחרים. ואם ימות הנגזל, ישיב הממון ליורשיו. הזיקו בגופו או דיבר עליו דופי, ילך על קברו במעמד עשרה בני אדם, ויבקש מחילה מאת השם, יתברך, ומאתו, והקדוש ברוך הוא ימחול לו.

15. חובות הלבבות (שער ז' פרק י'):

... כשיקבל עליו גדרי התשובה בכל תנאיה, אשר בכחו ויכלתו מהם, הבורא מקל עליו תשובתו, ועובר לו על מה שנעלם ממנו ונמנע עליו, וישים לו מוצא קרוב מחטאו וירחיב אמתלתו בו. ואם יהיה משער העריות, אשר זכרנו במי שהוליד מאסורה, יכרית הבורא את זרעו. ואם הוא מצד אונאה וגזל בממונות, יתן לו הא-ל ממון ויפרענו לחבירו וירצהו וימחול לו...

16. קובץ הערות סימן כא סעיף כד

כד) דף כ"ב [ע"ב]: השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא. אף על גב דהוא מעוות לא יוכל לתקון. וביאור הדבר, דלבד דתשובה עוקרת החטא מכאן ולהבא, עוד יש חידוש בתשובה שהחטא נעקר למפרע. וזהו תירוץ הגמ', דבחוליד ממזר אין החטא נעקר למפרע, מ"מ מכאן ולהבא מיהא נעקר... וכבוד הגה"צ ר' נפתלי זילברברג זצ"ל מווארשא אמר, בהא דנתקבלה תשובת אנשי נינוה, אף דמבואר בספרים דבבני נח לא מהני תשובה. והיינו כנ"ל, דהחידוש שיש בתשובה דעוקרת החטא למפרע, זה לא נאמר רק בישראל ולא בב"נ, אבל מ"מ מכאן ולהבא מיהא, מהניא תשובה גם לב"נ:

17. תוספות ישנים מסכת יבמות דף כא עמוד א

עד שבא שלמה ועשה לה אזנים. וא"ת התם פרק עושין פסין חשיב ערובין ונט"י דקאמר בשעה שתקן שלמה ערובין וידים ואמאי לא חשיב שניות דהכא וי"ל דלא חשיב אלא דבר התלוי בחכמה ובסברת הלב. אבל הכא אין הדבר תלוי בחכמה אלא להחמיר ולעשות סייג לתורה:

18. תוספות מסכת יבמות דף כא עמוד א

ומותר באשת חמיו - ירושלמי אשת חמיו אסורה משום מראית העין וא"ת תורה היא לאסור' הא דוד נשא רצפה בת איה וקאמר נמי שני חורגין שגדלו בבית אסורה מפני מראית העין רבי חנינא אומר יסבון באתרא דלא חכימי להו ומעשה בפרובינציא באחד שהיה טבח טבוח ויינו מזוג לישא אשת חמיו ואפסדיה ר"ת לסעודתיה ואע"ג דשמעתין שרי להו אשת חמיו וחורגו שמא אחר כך אסרום ומיהו בסוף משוח מלחמה מוכיח סוגיא דלא חיישינן למראית העין גבי חורגה הגדילה בין האחין.

19. מצפה איתן מסכת יבמות דף כא עמוד א

תוס' ד"ה ומותר כו' ואף על גב דשמעתין שרי להו אשת חמיו וחורגו שמא אח"כ אסרוה. ואינו מכוון דתלמודא דידן סברה להא דירושלמי דאח"כ אסורה דהא לקמן ע"ב אי' דאמר רבא אשת חמיו מותרת הרי דאף בימי רבא עדיין לא אסרוה ולא ס"ל להא דהירושלמי. ותלי פלוגתא דר"י ורבנן בסנהדרין בקרא דכתיב גבי דוד ואתנה לך את נשי אדוניך דלר"י דקאי נמי על רצפה בת איו ע"כ אין כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש להיתר כמ"ש המפרשים ואף המפורש להיתר כמ"ש המפרשים ואף המפורש בדברי קבלה. וכ"מ בדברי הכס"מ פ"ג דמלכים. אבל לרבנן דל"ק על רצפה שפיר ה"ל כח לאסרו. וא"כ אפשר דברייתא דקתני מותר אדם באשת חמיו ותלמודא דידן אתיא כר"י. ובתשובה הארכתי בזה והוכחתי מכמה סוגיות בש"ס דידן דלא קי"ל כהירושלמי בזה:

20. מהר"ץ חיות מסכת יבמות דף כא עמוד א

תוס' ד"ה ומותר באשת חמיו כו' שמא אח"כ אסרום. נ"ב ראיתי לחכם אחד שהתעורר דהרי הירושלמי קדים לבבלי ואיך שייך לומר דאח"כ אסרוה חכמי הירושלמי במה שמפורש בבבלי להיתר. ובאמת הפ"ל בתוס' דאח"כ אסרו הכוונה אחר חתימתה ברייתא דהך דמותר באשת חמיו ברייתא הוא והש"ס מביא סתם. ועי' שו"ת נו"ב מהדו"ק חאה"ע סי' כו ע"ד התוס':

21. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב אמרו לי כלדאי מלפנא הוית. פרש"י החוזים בכוכבים אמרו לי תהיה חכם. איתא בגמ' פסחים (קיג:) אין שואלין בכלדיים, שנא' (שופטים יח-יג) "תמים תהיה עם ה"א", ופרש"י בעלי אוב, והרשב"ם (שם) חולק על זה, וכו' התוס' במס' שבת (קנו:) חלקו על פי' זה, ומפרשים דהיינו חוזים בכוכבים, וגם רש"י כאן מפרש כן. ובערוך לנר דן בזה אי מותר לשאול. ובעיקר הענין כאן נראה לי, דהכא לא קתני דהוא שאל אותם, אלא הם אמרו לו מעצמם, ועל זה אמר אם גברא רבה הוינא כו', אי מקרי דרדקי הוינא, כלומר הוא לא האמין להם ובספק היה, ולכן לא עבר על תמים תהי' עם ה"א - התהלך לפניו בתמימות.

22. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף כא עמוד ב

לא אסרו כלה אלא מפני כלה... וק"ל ובלאו הכי נמי למה לא אסרו כלה מטעמא דרב יהודה דלקמן דכל שבנקבה ערוה בזכר גזרו על אש תו והכא בת בתו ערוה וראוי לגזור על כלת בתו, תירצו בתוס' דהיא דרב יהודה ע"כ גזירת אחרונים היתה ולא היתה בימי התנאים, ותדע לך דהא פשיטנא מינה לאיסורא אשת אחי האם מן האם ואילו בברייתא לא קתני אלא אשת אח האם מן האב, וליכא למימר תנא ושייר שניות דבי ר' חייא דאי איתא אשת אחי האם מן האב ליתני בדוכתה אשת אחי האם מן האם וכ"ש אידך, אלא ודאי דלא אסירא ליה ולאחר מכן גזרו בה, ונכון הוא.

23. תוספות מסכת יבמות דף כא עמוד ב

לא אסרו כלת בתו אלא משום כלת בנו - ותימה דאמאי לא אסרינן לה משום כל שבנקבה ערוה בזכר גזרו על אשתו משום שנייה כדלקמן דטעם גמור הוא ולא סימנא בעלמא מדפריך עלה מ"ש הני ומ"ש הני הא בחד קדושי מקרב לה כו' ועוד מדפשיט מינה אשת אחי האם מן האם ולא מוקי לה בכלת בתו ואור"י דתנא דברייתא לית ליה ההוא טעמא אבל בדורות האחרונים גזרו ולהכי כי פריך מאי שייר דהאי שייר לא בעי למימר דשייר אשת אחי האם מן האם דפשטנא לאיסור' ואם תאמר מאי פריך וכללא הוא חמותו ערוה כו' דלמא בהני נמי גזרו בתר הכי מהאי טעמא וי"ל דקים ליה בהנהו דשרו והא דפריך לקמן וליטעמך שבסרי הויין אע"ג דבתר הכי גזרו כדפי' יודע הוא דשניות דמר בריה דרבנא בדורות אחרונים הוה.

24. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף כא עמוד ב

וכללא הוא והרי חמותו. וא"ת לפי שיטת התוס' מאי קא מקשי מכל הני דמני ואזיל שהם מותרות בברייתא דדילמא בדידהו גזרו בדורות האחרונים כמו שגזרו בהא דפשיטנא, י"ל כי יודעין היו בהם שהם מותרות וגם בזמנם היו עושים בהם מעשה, ולא נסתפקו אלא באשת אחי האם מן האם לפי שהיתה רופפת בידם.

25. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף כא עמוד ב

ומאי שנא הני ומ"ש הני. פי' למה גזרו בדורות אחרונים בזו של אשת אחי האם יותר מאלו כיון דבכולהו איתיה לכללא דרב יהודה, ולפום מאי דאסיקנא ההיא דרב יהודה לא איתמר דרך כלל בכל הנשים אלא בנשי אחי האם או האב בלבד, דכיון שאחות האב או אחות האם משום צד אסורות מן התורה לעולם גזרו על נשות הזכרים שבהם ג"כ לעולם והיינו לישנא דכל שבנקבה.

26. תוספות ישנים מסכת יבמות דף כא עמוד ב

אשת אחי האם מן האם מהו. וא"ת אמאי לא קא פשיט ליה דשרי מדלא חשבה בהדי שניות וי"ל דלא חשש לשנותה משום דתנא כבר אשת אחי האם מן האב:

ADDENDUM

משנת רבי אהרן

ריח

נקיים בתכלית, וזוהי מעלה גדולה מאד וזכות נישאה כי יקשט מעשיו ומחשבותיו לכבוד התורה.

מבחן מהות האדם – היחס לרוחניות

- פרשת יעקב ועשו -

א) ויותר יעקב לבדו וגו' (בראשית ל"ב, כ"ד) וברש"י: שכח פכים קטנים וחזר עליהם, ובחולין (צא, א) אמרו ע"ז: מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. הענין בזה הוא דיסוד מוסד בתורה הוא: ושמרתם את משנתתי, וכמו שפירשוהו ז"ל (יבמות כא, א) עשו משמרת למשמרתי, וזהו יסוד כל תקנות וגזירות חכמינו ז"ל. וכן עשתה התורה בעצמה בכמה מקומות, וכגון בנויר שהחמירה תורה בכמה לאוין חלוקים ומיוחדים על חרצנים וזג וענבים, להייב על כל דבר בפ"ע, שהוא בגדר סייג לשתית יין, (ע' במד"ר נשא פ"י, ט"ז), ללמדך שגדרי הסייג הן הן גופי תורה. ועד"ז אסרה תורה בכה"ג (ויקרא כ"א, י"ב): ומן המקדש לא יצא, וילפינן מינה (סנהדרין יט, א) לכהן גדול שאינו הולך אחר המטה כשמת לו מת. והוא סייג לאיסורא דועל כל נפשות מת לא יבוא, ועוד כו"ב. ויסוד הדבר אינו רק משום שלא יפגע באיסור עצמו ולא יבוא לידי חטא, אלא שעצם ההרחקה מן הרע הוא רצון השי"ת, וזהו עצם הטוב *.

והאבות הקדושים שקיימו כל הענינים בתכלית, קיימו גם כל ההרחקות וכל התחבולות להרחק בתכלית הריחוק מהחטא, ובה נכללה גם שמירת ממונם. ועל כן יעקב אבינו אף שהיה עשיר גדול בתכלית, חס על פכים קטנים, והכל כזו להיות מרוחק יותר מחטא הגזל, וכדי למנוע צד אפשרות של נסיון בזה מחמת חסרון ממון, והיה כדאי לו להכנס בטורח גדול ובפחד - הכל בשביל הזהירות וההרחקה מן החטא.

ב) זהו מחד גיסא, אך מאידך גיסא מצינו ליעקב, שנטל כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אות כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה, (רש"י בראשית נ', ה' ועי'

* והנה מורגל לחשוב כי בדור שהוא רופף בתורה שיש להסתפק במועט יותר ואין להרבות בסייגים וגדרים, אך בחז"ל מצינו להיפך, שהחמירו יותר במקום רופף, וכלשונם ז"ל (עירובין ו, א) רב בקעה מצא וגדר בה גדר, וברש"י: עמי הארצים היו ומזולזלין במצוות והחמיר עליהן לעשות סייג להרחיקן מן העבירה כאדם הגודר בקעה פרוצה לשומרה. והרי דככל שהמצב יותר רפוי צריך יותר גדרים וסייגים. ועיקר החיוב בעשיית גדרים הוא לכל אחד לפי מה שהוא, לפי מצבו הרוחני, אך הכלל הוא להתרחק מן החטא ולהתקרב לעבודה, שלזה מחוייב מן הדין לעשות כל טעדיקי להגביר החיזוק. ויסוד היסודות בענין הגדרים הוא עמלה של תורה וקבלת עול תורה, שהיא המביאה לידי זהירות. ובגמ' (ב"ב ט"ז, א): ביקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין וכו' ברעת ג"ע בראת גיהנם בראת צדיקים בראת רשעים מי מעכב על ידך וכו' אף אתה וגו' ברא הקב"ה יצה"ר ברא לו תורה תכלין, והרי שא"א להינצל מהיצה"ר בלא זה, גם אם יעשה גדרים וסייגים, וממילא עיקר הגדרים צריך לעשות בזה, וכל ענין שיוכל לגרום להרחיקו מן התורה הרי מתועב בתכלית.

ספר השל"ה הקדוש - תולדות אדם - בית חכמה תליתאה (ז)

עוד אבאר הענין בעצם, הנה אנחנו רואים בכל דור ודור החומרות מתפשטות. בימי משה רבינו עליו השלום לא נאסר רק מה שקבל בהדיא בסיני, אמנם הוסיף איזה תקנות לאיזה צורך שראה, וכן אחר כך הנביאים והתנאים וכל דור ודור ודורשיו. והענין, ביותר שיש התפשטות זוהמת הנחש צריך ביותר לגדרים, ופורץ גדר ישכנו נחש. והקב"ה צוה שס"ה לא תעשה שלא לעורר זוהמת הנחש, ובהתפשט זוהמת הדור צריך להתפשטות יותר איסורים. ואילו היה כן בזמן מתן תורה היה כתוב כן בתורה, אבל נכלל זה במה שאסרה התורה, כי הכל ענין אחד. ועל כן צוה השם יתברך עשו משמרת למשמרת, כלומר הכל לפי הענין. ממילא בכל דור ודור כשראוי להוסיף חומרות, אז הכל הוא מדאורייתא, כי מאחר שמתפשט זוהמת הנחש ויוצא יותר מכח אל הפועל, הנה הקב"ה ברא יצה"ר ברא תבלין, כי אז צריכים אנחנו להתעוררות עליון להמשיך האסורין מכח אל הפועל, עד לעתיד נתדבק במקור העליון, ודי בזה למשכיל ולמבין: